

6. Паразважайце, носьбітамі якіх чалавечых якасцей выступаюць у казцы «Музы́кі» галоўныя героі. Што ў казцы асуджаецца? Што, на вашу думку, ухваляецца?

У нямецкіх казачнікаў братоў Грым ёсць казка «Брэменскія музы́кі». Яна перакладзена на беларускую мову і падобная да беларускай народнай казкі «Музы́кі». Самастойна прачытайце казку братоў Грым. Параўнайце або два творы, вызначце ў іх падабенства і адрозненне.

ЛЕГЕНДЫ

Літаратурная размінка

1. Узгадайце і перакажыце змест вывучанай у 4-м класе легенды «Адкуль песня беларуская». Пра што апавядаецца ў гэтым творы? Што новага вы даведаліся з яго?

2. Якія падзеі, на вашу думку, пакладзены ў аснову сюжэта: чарадзейныя, фантастычныя ці рэальныя? Абгрунтуйце сваё меркаванне.

3. Як узнікла назва вашага населенага пункта? Якія легенды чулі пра яго паходжанне?

Пра легенды

У духоўнай спадчыне беларусаў асобае месца займаюць народныя легенды.

Легенда — фантастычнае апавяданне, заснаванае на паэтызацыі гістарычных падзей і ўслаўленні народных герояў.

Легенды апавядаюць пра стварэнне Сусвету і Зямлі, паходжанне людзей і розных жывых істот, узнікненне паселішчаў, рэчак і азёр, утварэнне імёнаў і прозвішчаў. Звычайна ў легендах апісваюцца неверагодныя здарэнні і дзейнічаюць незвычайныя героі. Тут, як і ў казках, амаль заўсёды існуе барацьба паміж дабром і злом: станоўчыя героі змагаюцца з фантастычнымі варожымі сіламі. Легенды ўслаўляюць высокія маральныя каштоўнасці, любоў да Радзімы і гатоўнасць рашуча абараняць яе.

Некаторыя легенды пазбаўлены чарадзейных элементаў, яны паведамляюць пра сапраўдныя падзеі, цікавыя здарэнні або пра тое, што магло адбывацца ў рэальнасці. Звычайна сведка або сам удзельнік падзей расказвае пра цікавыя жыццёвыя выпадкі і рэальных герояў. Такія легенды дапамагаюць глыбей пазнаць гісторыю свайго краю, мінулае і сучаснае беларусаў. У іх раскрываюцца добрасумленныя адносіны чалавека да сваіх абавязкаў, беражлівае стаўленне да прыроды, добразычлівыя ставункі паміж людзьмі.

1. Пра што апавядаюць народныя легенды?

2. Чым легенды падобныя да казак, чым адрозніваюцца ад іх?

3. Пазнаёмцесь з легендамі пра паходжанне назваў беларускіх гарадоў. Паразважайце, з чым звязана ўзнікненне большасці гэтых назваў.

Нарач

У гушчары старых бароў, як сляза, што ўпала з неба, блішчала вялікае возера. Вельмі прыгожае яно было. Гісторыі пра яго чароўнасць перадаваліся з паселішча ў паселішча і нават у далёкія краіны.

А яшчэ казалі людзі, што ў вёсцы, якая прыляпілася да аднаго з берагоў таго возера, жыла дзяўчына-сіраціна Найрыта, аднавяскоўцы звалі яе Нарай. Вочы яе блакітныя, колеру азёрнай хвалі, заўсёды весела ўсміхаліся. Залацістыя валасы тугой касою абкручвалі галаву. Голас у яе быў высокі і гучны.

Бывала, сядзе на беразе пад разлапістым¹ клёнам, дзе збіралася звычайна моладзь, на гусельках грае і спявае. Спачатку голас павольна плыве, а пасля ўзлятае высока і ляціць над узбярэжжам. У гэты час і птушкі змаўкалі. Людзі забываліся пра сваё гора.

Аднойчы, калі Нара спявала, праязджаў вёскаю пан, стары ўдавец². Пачуў ён дзівосную песню і загадаў спыніць каня. Слухаў, слухаў і сказаў Нары:

— Прыгожая кветка вырасла ў дзікім краі. Табе толькі спяваць у маіх пакоях.

¹ *Разлапісты* — які шырока раскінуў свае галіны ў розныя бакі (пра дрэва, галлё).

² *Удавец* — чалавек, у якога памерла жонка.

— Кепская з мяне будзе служанка.

— Ты будзеш гаспадыняй, жонкай маёй.

Вакол Нары сядзелі на зялёнай мураве дзяўчаты і хлопцы. Адзін з іх, прыгожы чарнявы юнак Андрэй, падышоў да пана.

— Гэта мая нявеста, — сказаў ён, — а пан няхай сярод паноў жонку шукае.

— Ці не сын ты таго Пятра, што бунтаваў мне народ? — успомніў пан, чырванеючы ад злосці. І залямантаваў:

— Узяць яго!

Прыслужнікі звязалі Андрэя і павезлі ў маёнтак. Больш яго ніхто не бачыў. Праз некаторы час пан зноў прыехаў да Нары даведацца, ці згодная яна прыняць з ім шлюб¹. Дзяўчына зрабіла выгляд, што згадзілася. Тут і дамовіліся пра вяселле.

Надышоў гэты дзень. Злосны вецер гнаў цёмныя хмары, а лес спяваў жалобныя песні. Нара ехала на фурманцы² ў маёнтак, у руках трымала пакунак. Сустрэлі яе служанкі. Завялі ў панскія пакоі і апранулі ў шлюбнае адзенне. І Нара выйшла такой прыгажуняй, якія толькі ў казках і бываюць. Пакланілася яна пану ды папрасіла, каб перад шлюбам крышку адной пабыць у пакоях. Пан згадзіўся. Ходзіць ён па двары, на служанак пакрыквае і на дзверы паглядвае.

А Нара тым часам з пакунка дастала смаляк ды падпаліла пакоі адзін за адным. І калі шугануў чорны дым з вокнаў, а на даху заскакалі «чырвоныя пеўні», выскачыла

¹ *Шлюб* — сямейны саюз мужчыны і жанчыны; *прыняць шлюб* — выйсці замуж або ажаніцца.

² *Фурма́нка* — падвода для перавозкі грузаў і пераезду людзей, запрэжаная коньмі.

праз акно і на сваёй фурманцы, паганяючы каня, памчала ў вёску, на тое месца, дзе з Андрэем часта сустракала ўсход сонца, прыхілілася да клёна і горка заплакала.

Ды тут пачуўся конскі тупат. Панскія служкі! Людзей бізунамі білі. Дапытваліся, дзе Нара.

— Вунь яна! — закрычаў нехта.

— Жывую не возьмеце, — крыкнула ворагам дзяўчына і кінулася да возера.

Цёмныя хвалі з белымі баранчыкамі ішлі адна за адной, а на беразе калыхаўся човен. Той човен, у якім Нара з Андрэем не раз каталіся. Спрытна і ўмела ўхапілася яна за карму¹ і, адштурхнуўшыся ад берага, села ў човен.

— Я адпомсціла, пан, за Андрэйку, за яго бацьку і за ўсіх, хто загінуў ад тваіх рук у тваім маёнтку, — прашаптала Нара.

Човен з дзяўчынай адплываў усё далей і далей, потым зусім знік.

¹ *Карма́* — задняя частка судна, процілеглая носу.

Усю ноч бушавала возера. Стагналі хвалі...
З таго часу і назвалі людзі возера імем смелай дзяўчыны — Нарач.

1. Калі адбываліся падзеі, апісаныя ў легендзе? Абгрунтуйце сваё меркаванне.
2. Як апісваецца ў творы Найрыта? Чым яна вылучалася сярод аднавяскоўцаў? Як склаўся лёс дзяўчыны? Які выбар яна зрабіла?
3. Ацаніце ўчынак Андрэя.
4. Адшукайце ў тэксце апісанні чароўнага возера ў пачатку і ў канцы легенды. Чым яны адрозніваюцца?
- 5. Якія падзеі ў легендзе маглі быць на самай справе, а якія — выдуманя?
- 6. Знайдзіце і прачытайце легенду пра ўтварэнне ракі, возера, горада ці паселішча ў вашай мясцовасці. Раскажыце яе на ўроку.

Пестунь

...Знайшлі аднойчы парабкі¹ на ўзлеску логавішча з трыма малымі ваўчанятамі. Толькі чапаць іх не сталі, бо ведалі, што раззлююць дарослых ваўкоў — наклічуць бяду на скаціну. Ваўкі-бацькі счулі людзей, але логавішча не пакінулі. Мірнае суседства працягвалася, авечкі і гусі па-ранейшаму пасвіліся на выгане.

Аднак у хуткім часе самі ж парабкі і распудзілі драпежнікаў. Пачалі парабкі, ды яшчэ з сабакамі, ледзь не кожны дзень хадзіць да тых ваўчанят. Ваўкі нарэшце не

¹ *Парабак* — наёмны сельскагаспадарчы работнік у пана ці заможнага гаспадара.